

Vårpälsbiet *Anthophora plumipes* funnet i Närke (Hymenoptera: Anthophoridae)

GUNNAR HALLIN

Hallin, G.: Vårpälsbiet *Anthophora plumipes* funnet i Närke (Hymenoptera: Anthophoridae). [The Hairy-footed Flower Bee (*Anthophora plumipes*) found in province Närke (Hymenoptera Anthophoridae).] – Entomologisk Tidskrift 135(4): 176-178. Uppsala, Sweden 2014. ISSN 0013-886x.

A first time record of the Hairy-Footed Flower Bee (*Anthophora plumipes* (Pallas)) outside province Scania (Skåne) in southernmost Sweden is reported. A population of this mainly South and Central European bee was found in province Närke in south central Sweden, at latitude 59° N, approximately 320 km north of the nearest reported locality in Scania.

Gunnar Hallin, Allégatan 10, SE-694 31 Hallsberg, Sverige. E-post: gunnar.hallin@gmail.com

När jag vid middagstiden den 4 april 2013 råkade kasta en blick ut på terrassen till vår lägenhet på plan 3 i ett flerfamiljshus (Fig. 1) i Hallsberg fick jag en glimt av en stor insekt i hastig flykt. Vårens första humla, tänkte jag och skyndade ut för att titta närmare. ”Humlan” damp hastigt ner i den nästan slutna gul tulpan, i en bukett som stod i en vas på ett bord. Jag hade tidigare samma dag ställt ut den och två krukor med påskliljor i den relativa kylan – för att förlänga deras blomning. Lufttemperaturen hade under några soliga dagar nått ca +5°, medan den på nätterna gick ner till 8-9° minus.

”Humlan” surrade omkring nere i tulpanblomman och hade tydliga svårigheter att ta sig upp och ut. När jag skulle hjälpa den upptäckte jag att det inte var en humla utan ett pälsbi, släktet *Anthophora*, med en teckning och framför allt benbehåring helt annorlunda än de i Närke någorlunda vanliga arterna. Tofsarna på mellanbenen visade att det var en hane (Fig. 2). Det var helt uppenbart fråga om en art jag aldrig sett i fält i Sverige. Årstiden talade för att det borde röra sig om vårpälsbiet (*Anthophora plumipes*).

Biet hamnade i en cyankaliumburk som beläggsexemplar. Blommorna hölls sedan under

viss uppsikt. En eller annan ensam hane sågs då och då besöka påskliljorna – fram till åtminstone kl 15.30. Under tiden hade jag vid utträttandet av ett ärende råkat passera några blomrabatter i den närmaste omgivningen, där krokus blommade rikligt. Där flög minst tre hanar av arten!

Nästa dag undersökte det insamlade biet närmare och arttillhörigheten bekräftades. Vårpälsbiet är klassat som starkt hotat (EN). Enligt Artportalen finns dock ett flertal sentida fynd i Skåne, främst i landskapets västra del - gjorda före m 2005 (Fig. 3).

Artens utbredning

Arten är i Norden känd bara från Danmark och Sverige. Ett enstaka fynd från Finland 1954 har visat sig vara en felbestämd melanistisk *Anthophora furcata* (Juho Paukkinen, i brev). Vårpälsbiet är relativt vanligt i hela Mellan- och Sydeuropa och når på östra sidan Östersjön norrut till Estland – där det är under spridning (Juho Paukkinen, i brev). Utbredningsområdet sträcker sig till Ostasien.

Högmo (2007) har utförligt beskrivit det första återfyndet av arten i Sverige 2005, där den dessförinnan senast togs 1938 – allt i västra Skåne.

Figur 1. På en av terrasserna på plan 3 i detta hus sågs det första vårpälsbiet.

The first specimen of the Hairy Footed Flower Bee was observed in one of the terraces on the third floor of this building.

Ytterligare litteraturreferenser finns i hans artikel samt i Artfaktabladet för arten (SLU, Art-databanken 2006).

Ytterligare observationer

Påskliljorna på terrassen och krokusarna i rabatten fick säkert många fler besök av biet under de närmast följande dagarna, men ingen systematisk bevakning skedde. Dock sågs en ensam hane besöka påskliljorna den 7 april. De två rabatterna med krokus kontrollerades på nytt vid middagstiden den 8 april. Krokusarna var nu svagt överblommade och i den större rabatten flög nu minst ett tiotal individ av arten, mest hanar men också flera honor – lätt igenkända på sin helt mörka päls. Här flög de nu enbart på lungört. I den andra rabatten, med bara krokus, sågs vardera en hane och hona fortfarande besöka dessa blommor.

Flera hanar och en del honor satt eller rörde sig också på den öppna och ganska luckra jordytan mellan plantorna, på ett sådant sätt att det kunde misstänkas att detta också var själva bo-platsen. Den avviker i så fall starkt från vad som tidigare rapporterats om arten. Några boöppningar sågs inte heller. I Artfaktabladet för vårpälsbiet uppges det företrädesvis bo i lerbrinkar eller

Figur 2. Den infångade hanen av vårpälsbiet (*Anthophora plumipes*) med mellanbenets arttypiska behåring.

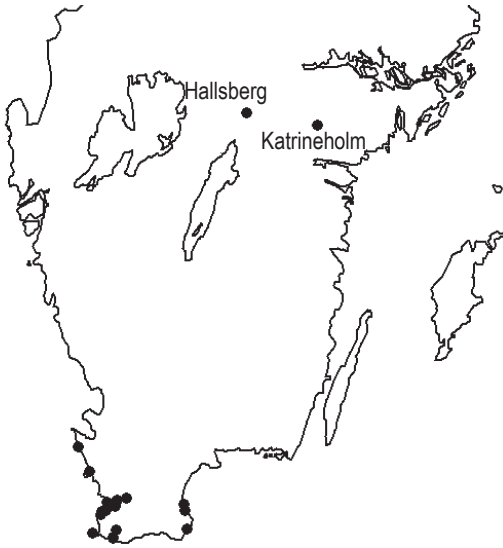
The collected male of the Hairy-Footed Flower Bee showing the characteristic mid leg hair tufts.

murspringor. Den 9 april var sista dagen i perioden med soligt väder och vid en kontroll sågs två honor besöka rabatten med lungört. Den ena flög dock på krokus.

Rabatten med bl a krokus och lungört ligger alldeles framför fönstren till en bostadslägenhet i markplanet, till vilken den troligen hör. Därför ville jag inte alltför ofta och bara ”i förbifarten” kontrollera bina. Mellan 19 april och 3 maj var jag dessutom bortrest. En ny snabb kontroll skedde därför först den 5 maj, mitt på dagen, vid ca 20° graders lufttemperatur. Då sågs en hona besöka lungörten, medan den utsattes för en snabb attack av en hane. Några svävflugor (Bombyliidae) sågs också besöka lungörten.

Etablerad population

Att det rör sig om en etablerad population av vårpälsbiet i Hallsberg antyds redan av det relativt stora antalet individer som observerades 2013. Ytterligare bekräftelse erhöles 2014. Efter fyra dagar med maxtemperaturer mellan ca 12° och 17° i slutet av mars gjorde jag den femte dagen, den 31 mars på eftermiddagen, en första kontroll vid de ovan nämnda rabatterna. Vid den ena patrullerade då tre hanar av vårpälsbiet över rikt blommade krokus och lungört. Lufttem-

Figur 3. Karta över kända lokaler för vårpälsbiet (*Anthophora plumipes*) enligt Artportalen (2014-09-30).

Map showing known records of the Hairy-footed Flower Bee in Sweden according to Artportalen (=The species gateway, A Swedish Open Access Database for Biological Records).

peraturen var då ca 11°. Några dagar senare sågs en provianterande hona och en patrullerande hane vid lungörten.

En tänkbar boplats finns på mindre än 100 m avstånd från de platser där biet observerats. Det är den 2-4 dm höga brink i lerjord som finns omedelbart ovanför vattenlinjen längs en rätad och delvis uppdämd bäck. I mitten av april 2013 blev denna brink helt översvämmad i samband med snabb snösmältning. Om boplatsen verkligen finns här, så visar senare observationer att populationen i varje fall inte blev helt utslagen. En annan möjlig boplats skulle kunna vara murspringorna på en äldre tegelbyggnad i det aktuella området, men dess nedre del är av annat material, varför det är svårt att göra några observationer av eventuella bon uppe i murverket.

Det är märkligt att vårpälsbiet är aktivt så tidigt på året även i Närke och vid så låg lufttemperatur – före de vårtidigaste humlorna (*Bombus* spp.). 2013 sågs den första humlan i Närke, enligt Artportalen, först den 5 maj. Lufttemperaturen torde vid observationstillfällena,

4-9 april, allmänt ha legat kring 5°, men var säkert åtskilligt högre marknära i de nämnda rabatterna, belägna intill sydsidan av en nästan obruten rad av stora trevånings hyreshus. Av totalt 35 observationer av vårpälsbiet åren 2005-2013, som rapporterats till Artportalen, hade bara 6 gjorts före 5 april – den tidigaste den 21 mars. Även vid sistnämnda datum torde dock dagens maxtemperatur i Skåne under de flesta år ha varit högre än vad fallet var vid mina observationer i Närke i början av april 2013. Den tidiga våren 2014 – och kanske det faktum att många samlare uppmärksammats på arten – resulterade dock i en mängd nya observationer i Skåne, den tidigaste från 11 mars.

Det i flera avseenden slumpartade fyndet väcker flera frågor. Är detta en extrem utpost-lokal för vårpälsbiet, eller har andra fynd gjorts i området mellan Skåne och Närke? De slumpmässiga omständigheterna kring mitt fynd visar att en lokal population lätt förblir oupptäckt.

Sedan manuskriptet till denna artikel inlämnades har till Artportalen ett fynd av "2 ex." av arten rapporterats från Katrineholmstrakten i Sörmland – märkligt nog ungefär i höjd med Hallsberg. Hur länge har dessa båda populationer funnits? Arten verkar ha varit mycket expansiv inom Skåne. Dock tycks fynd saknas från de inre och nordöstra delarna av landskapet, varifrån spridning vidare mot N och NO vore mer naturlig. Hör vårpälsbiet ändå till de arter som är under mer eller mindre snabb spridning vidare upp i landet? Kanske kan det löna sig att hålla uppsikt på sina blomrabatter nästa vår.

Tack

Mats Jonsell tackas för synpunkter och värdefull hjälp med kartan. Magnus Stenmark tackas för tips rörande faktaunderlaget och Juho Paukkunen för närmare information om artens utbredning.

Litteratur

- ArtDatabanken, SLU 2010. Artfaktablad *Anthophora plumipes* vårpälsbi. – www.artfakta.se
 Högmo, O. 2007. Vårpälsbiet *Anthophora plumipes* (Pallas 1772) tillbaka i Sverige. (Hymenoptera: Anthophoridae) – Ent. Tidskr. 128: 33-35